

Диха Марія Василівна,
д.е.н., професор,
професор кафедри економіки
підприємства і підприємництва
Хмельницького національного університету

ФІСКАЛЬНИЙ ПРОСТІР У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Необхідність в економічному зростанні та забезпеченні соціально-економічного розвитку країн зумовлює важливість дослідження фіскального простору, напрямів його розширення.

Одними з перших фіскальний простір розглянули у своїх роботах Ш. Грей [3], М. Девіс [4] та П. Хеллер [9; 10].

Дослідженню впливу фіскального простору на економічне зростання, формуванню аналітичних матеріалів присвячено такі науково-прикладні праці: доповідь Європейського банку реконструкції та розвитку для країн Східної Європи та Центральної Азії [3], звіт Світового банку [4], напрями розширення фіскального простору для Таджикистану [5], країн Латинської Америки [6], країн із розвинутою економікою [7], Західної та Центральної Африки [8]. Основною метою формування цих матеріалів було обґрунтування напрямів пошуку можливих і доступних джерел фінансових ресурсів для виконання основних завдань економічного розвитку, реалізації державних функцій.

Світовий банк визначає поняття «фіскальний простір» як різницю між фактичним первинним балансом бюджету й первинним балансом бюджету, достатнім для стабілізації розміру державного боргу на довгострокову перспективу [3]. Позитивна різниця свідчить про те, що фіскальний простір є потенційним джерелом для збільшення видатків або зменшення податків.

П. Хеллер визначив фіскальний простір як бюджетний резерв, який може бути використаний для певних цілей без шкоди для фінансових позицій або стабільності економіки країни загалом [10]. Фіскальний простір – це можливість уряду підвищувати або знижувати податки (і, відповідно, збільшувати або скорочувати видатки) без порушення стабільності фінансового становища держави. Для цього потрібно, щоб первинний профіцит бюджету відповідав стабільному коефіцієнту державного боргу протягом тривалого періоду.

На нашу думку, фіскальний простір – це потенційно можливий обсяг фінансових ресурсів, динамічно змінювана величина якого здатна регулюватися державою з урахуванням сукупності джерел формування бюджетних ресурсів, коштів фінансових і нефінансових корпорацій, господарюючих суб'єктів, державних цільових фондів для узгодження, затвердження і наступної реалізації планів соціально-економічного розвитку та забезпечення соціальних

потреб, інноваційної модернізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності на основі визначених стратегічних цілей та пріоритетів розвитку країни.

У широкому розумінні поняття «фіскальний простір» можна визначити як здатність уряду забезпечити ресурси для соціально-економічного розвитку країни. Тобто якщо уряд передбачає виділити додаткові фінансові ресурси на певні витрати (наприклад, соціальні програми), для цього необхідно мати або створювати відповідний фіскальний простір.

Фіскальний простір є і залишається важливим питанням формування резервних фондів для майбутніх інвестицій і сплати майбутніх зобов'язань.

Розширення фіскального простору можна забезпечити за рахунок збільшення податкової бази, доходів від приватизації, інвестицій, запозичень та грантів, з одного боку, за рахунок оптимізації капітальних видатків, видатків розвитку, державних кредитів – з іншого.

Зусилля вдосконалити фіскальний простір на одному рівні можуть спричинити фіскальні навантаження на інший рівень. Відсутність координаційних механізмів може обмежити здатність уряду до реалізації виваженої макроекономічної політики в межах бюджетно-податкової політики. Заходи щодо вдосконалення фіскального простору мають бути виваженими.

Перелік фінансових джерел щодо розширення фіскального простору варто розглядати в межах таких блоків:

- організаційно-правові джерела;
- підвищення ефективності управління державними фінансами;
- фінансово-податкові, грошово-кредитні ресурси;
- детінізація економічної діяльності;
- розвиток людських ресурсів;
- розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

Засоби державного впливу, які здатні активізувати діяльність (у т. ч. зовнішньоекономічну), підвищити ефективність, дохідність мають охоплювати як нормативно-правові, адміністративні, грошово-кредитні, організаційно-методичні засоби державного регулювання, заходи державної безпеки, так і м'які методи – роз'яснення, інформування через засоби масової інформації про державну економічну політику.

Вибір і визначення всіх джерел розширення фіскального простору має базуватися на єдиному для всіх принципі – доцільності внесення до переліку. Тобто реалізація засобів впливу або певні вдосконалення чи реформування засобів впливу мають забезпечувати зростання дохідності громадян і господарюючих суб'єктів, а на цій основі – розширення фіскального простору, бази оподаткування та збільшення надходжень до бюджетів.

Одержані додаткові фінансові ресурси збільшать можливості інвестування пріоритетних напрямів (утвердження інноваційної моделі, структурно-інноваційної перебудови економіки, модернізації інфраструктури й базових секторів, формування режиму максимального сприяння бізнесу, розвитку людського й соціального капіталу тощо), які в перспективі сприятимуть розвитку всіх сфер соціально-економічної діяльності [1; 2].

Список використаної літератури

1. Диха М. В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 388 с.
2. Диха М. В. Фіскальні інноваційні джерела вирішення проблем соціально-економічного розвитку України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 2. Т. 2. С. 81–88.
3. Налогово-бюджетная политика и экономический рост: уроки для Восточной Европы и Центральной Азии / под ред. Ш. Грей, Т. Лейн, А. Варудаксиса. Вашингтон: Всемирный банк, 2007. 391 с.
4. Створення фіскального простору для економічного зростання: огляд державних фінансів України: документ Світового банку / М. Девіс та ін. 2006. 185 с.
5. Brownbridge M. Fiscal policy for growth and development in Tajikistan / Brownbridge M., Canagarajah S.; The World Bank. Europe and Central Asia Region, Poverty Reduction and Economic Management Network. 2009. 64 p.
6. Cetrangolo O., Iemenez I., Castillo R. Rigidities and fiscal space in Latin America: a comparative case study. Santiago, 2010. 33 p.
7. Fiscal fatigue, fiscal space and debt sustainability in advanced economies / Ghosh A., Kit I., Mendoza E. et al. 2011. 49 p.
8. Fiscal space for strengthened social protection. West and Central Africa / UNIWEF. 2008. 36 p.
9. Heller P. Fiscal policy for growth and development; the fiscal space debate: presented at G20 workshop on Fiscal Policy (Istanbul, 2007). 2007. 18 p.
10. Heller P. Understanding fiscal space / International Monetary Fund, Fiscal Affairs Department. Washington, 2005. 18 p.